

Francesc Pi de la Serra i Mata de Barata

Epístola a la meva filla Paulina, 1936-1939

Edició a cura de Joan Pérez i Ventayol. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2017. Col·lecció “Àmfora”.

Quan esclata la guerra, Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata co-

mença una carta a la seva filla, Paulina Pi de la Serra, una jove dirigent intel·lectual de la Lliga, que es troba fora de Catalunya. Aquesta carta va esdevenint un dietari minuciós de tots els esdeveniments que viu al llarg de gairebé tres anys l'autor i de les reflexions i els sentiments que li provoquen. Aquest dietari, inèdit fins ara, tot i que conegut per uns quants estudiosos, ha esdevingut un densíssim llibre de 528 pàgines que ens presenta una mirada dramàtica i

sorprentent sobre la guerra, d'un interès que va molt més enllà de l'àmbit estrictament terrassenc. El dietari, escrit en català, ens explica com viu els esdeveniments revolucionaris i l'evolució del conflicte un catalanista conservador i culte, de fortes conviccions religioses, que desitja la victòria de Franco perquè la revolució ha perseguit i assassinat molts dels seus amics i parents, però que, ahora, tem els resultats d'aquesta victòria des d'una perspectiva catalana i catalanista, fins a arribar a un fort pessimisme, també retrospectiu: el somni d'una Catalunya que es pugui governar ella mateixa s'ha esfondrat, no serà mai possible, i el futur de la llengua i la cultura catalanes en quedarà amenaçat. I tot això pensat i dit en paral·lel als esdeveniments, sense saber com acabaran, no pas reconstruint-ho i endreçant-ho *a posteriori*, sinó seguint el compàs dels fets i de les notícies.

Francesc Pi de la Serra i Mata de la Barata havia nascut l'any 1870 i en el moment d'esclatar la guerra té una posició sòlida a la ciutat, tant des del punt de vista econòmic com cultural i associatiu. Era el director del Condicionament Terrassenc i pertanyia, per tant, al teixit social i econòmic dels fabricants tèxtils de la ciutat. Havia estat president de l'Agrupació Regionalista, va fundar i dirigir la revista *La Sembra* —amb capçalera d'Alexandre de Riquer i polèmiques inicials amb Xènius—, fou president

del Centre Excursionista de Terrassa, president de la Junta de Museus, i un dels divulgadors i dels mecenes del Noucentisme catalanista a la ciutat. La filla gran, Paulina Pi de la Serra, destinatària d'aquesta llarga carta sense resposta, havia nascut a Terrassa l'any 1906. Abans de la guerra havia tingut una activitat política rellevant: es parlava d'ella com del rossinyol de la Lliga, per la seva capacitat oratòria i dialèctica. En els anys anteriors al conflicte apareix lligada personalment amb Joan Estelrich, a qui acompanya en els viatges per Europa. La guerra l'agafa a Roma i —en desaconsellar-li el retorn a Catalunya— l'acaba a París. Tornarà a Terrassa l'any 1949, quan el seu pare ja està molt malalt. Tot fa pensar, per tant, que va poder llegir finalment la llarga carta que li havia estat adreçada en forma de dietari.

De fet, el llibre de Francesc Pi de la Serra comença com una carta, sense format de dietari. La primera entrada com a dietari és del 8 de desembre del 36, quan l'autor ja s'ha adonat que la carta inicial no podrà ser enviada. Aquesta carta inicial està destinada, per damunt de tot, a explicar els esdeveniments tràgics de La Barata, que marquen tot el període de la guerra a Terrassa, i tenen un enorme ressò —com recull en les seves memòries Maurici Serrahima— fora de la ciutat. En començar la guerra, les patrulles de control apareixen a les

cases de la Barata i la Torre Salvans on estiuegen unes quantes famílies benestants de Terrassa i on es troben en aquells moments els Pi de la Serra. Aquestes famílies fugen cap a Matedepera i pocs dies després les patrulles s'emporten tots els homes que hi ha en una de les cases de Can Prat, on s'havien refugiat. Uns cotxes s'enduen els vuit homes, entre ells alguns dels industrials i polítics més rellevants de la ciutat, alguns de catalanistes, altres de salistes i de carlins, dient que els porten a Terrassa per pagar les nòmines dels treballadors. A mig camí, els cotxes enfilen cap a la muntanya de Sant Llorenç i en ple migdia els vuit homes són assassinats prop de la Font de l'Olla. Aquest fet iniciarà una dinàmica de violència que farà de Terrassa la tercera ciutat de Catalunya en nombre de morts durant la revolució: més de 220, la major part fabricants o comerciants, en contrast posem per cas de Sabadell, on van ser al voltant de vuitanta els assassinats, la majoria religiosos. També Terrassa va ser, després de la guerra, una de les ciutats que va patir d'una manera més forta la repressió franquista.

Aquests temors fan que Francesc Pi de la Serra vegi tota la guerra des del desig d'un final ràpid, que acabi amb la revolució. Per tant, amb el desig d'una victòria franquista. Però també amb una por constant, des del punt de vista personal, i un temor ideològic sobre les conseqüències d'aquesta

possible victòria. Per exemple, l'octubre del 1937, Pi de la Serra, que ja considera inevitable la victòria del bàndol franquista, expressa els seus temors per l'hostilitat que es manifesta des d'aquest bàndol per persones que procedeixen de la Lliga. "Tots els antics monàrquics, carlins i elements de l'antiga defensa social estan recelosos perquè temen que en el nou règim hi tinguin una preponderància, especialment aquí a Catalunya, els elements moderats del catalanisme, o sia els veritaders catalanistes. I per això ja t'he dit moltes vegades que veia molt fosc el pervindre perquè aquesta gent, com ha fet sempre, entrebancaran tota obra de conjunt, única que podria portar la vertadera pau al nostre país."

Encara com un altre exemple —el llibre n'és ple—, una anotació del 30 de novembre de 1937, sobre una cerimònia franquista sentida per Ràdio Salamanca: "El meu pessimisme respecte al futur s'accentua més cada dia. [...] La cerimònia i els discursos i les paraules pronunciades tenen un regust molt estantís. Hauries dit que et trobaves dos segles enrere. Potser els castellans s'hi trobaran bé en aquest ambient tan arcaic, però nosaltres, els catalans, és impossible que sapiguem avenir-nos-hi. La tragèdia que jo sento a dintre meu penso que deuen experimentar-la molta gent. És desesperant el que passa. D'una banda, l'esperança que la victòria de Franco acabi amb la revolució que està matant els seus

amics i parents. De l'altra, la convicció que no poden compartir amb els vencedors el seu modo d'apreciar l'estructura del país.”

Amb totes aquestes contradiccions, amb una informació minuciosa i de primera mà sobre fets molt rellevants, amb una barreja d'esperances, de pors i de decepcions, Francesc Pi de la Serra ens deixa un testimoni excepcional sobre una determinada mirada gairebé inèdita sobre la Guerra Civil. Inèdita pel seu punt de vista i, sobretot, perquè no va estar refeta en els anys posteriors,

no es reescriu en funció de les necessitats d'adaptació o de confrontació amb el règim franquista. Certament, és només una de les veus possibles. N'hi ha moltes més, que ho van viure i veure des de llocs diferents i amb conclusions diferents. Però si pensem que totes les veus han de ser escoltades per entendre què va passar, en aquest llibre hi ha una de les expressions més poderoses d'una d'aquestes veus.

VICENÇ VILLATORO